

- ... доктора пед. наук : 13.00.08 / Мезинов Владимир Николаевич. – Елец, 2009. – 317 с.
13. Митина Л. М. Психология развития конкурентоспособной личности / Л. М. Митина. – Моск. психол.-соц. ин-т. – М. : МПСИ ; Воронеж : МОДЭК, 2002. – 400 с.
  14. Ожегов В. И. Словарь русского языка: Ок. 57 000 слов / [под ред. чл.корр. АН СССР Н.Ю. Шведовой]. – 19-е изд. – испр. – М. : Рус. яз., 1987. – 750 с.
  15. Потапова Е. В. Развитие профессиональной конкурентоспособности студентов туристского вуза в процессе учебно-производственной практики : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.08 / Потапова Елена Васильевна. – Москва, 2007. – 171 с.
  16. Романовська О. О. Організаційно-педагогічні умови підготовки конкурентоздатного фахівця в інженерно-педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / О.О. Романовська. – Харків, 2011. – 22 с.
  17. Словарь русского языка : В 4-х т./ РАН, Ин-т лингвистических исследований / [под ред. А. П. Евгеньевой]. – 41-е изд. – М. : Рус. Яз., Полиграфресурсы, 1999. Т.2. К-О. – 1999. – 736 с.
  18. Современный экономический словарь / [Под ред. Б. А. Райзберга, Л. Ш. Лозовского, Е. Б. Стародубцевой]. – М. : Изд-во «Инфра-М», 1997. – 496 с.
  19. Толковый словарь русского языка : В 4 т. Т. 1. / [под ред. Проф. Д. Ушакова]. – М. : ТЕРРА, 1996. – 824 с.
  20. Фатхутдинов Р. Г. Менеджмент как инструмент достижения конкурентоспособности / Р. Г. Фатхутдинов // Вопросы экономики. – 1997. – № 5.
  21. Філь О. А. Формування психологічної готовності персоналу освітніх організацій до роботи в конкурентоздатній управлінській команді : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. псих. наук : спец. 19.00.10 “Організаційна психологія; економічна психологія” / О. А. Філь. – К., 2006. – 24 с.
  22. Шилова М. И., Бельх И. Л. Формирование конкурентоспособности выпускника ВУЗа/ М. И. Шилова, И.Л. Бельх // Вестник ТГПУ, 2010, Вып 4.
  23. Шуткина Ж. А. Организационно-педагогические условия формирования конкурентоспособности выпускников негосударственного вуза : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.01 / Шуткина Жанна Александровна. – Нижний Новгород, 2008. – 177 с.
  24. Энциклопедия профессионального образования : В 3-х т. / [Под ред. С.Я. Батышева]. – М., АПО, 1998. – 568 с., ил. Т. 1. – А-Л. – 1998.

УДК 373.3:37.016

В.О. Кириліва

СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ В ХАРКОВІ (ДР. ПОЛ. 70-Х – 90-ТІ РР. ХХ СТОЛІТТЯ)

Анотація: У статті проаналізовано використання теоретичних ідей розвивального навчання в практиці шкіл м. Харкова. Розглянуті педагогічні ідеї відомих учених – В.В. Репкіна, О.К. Дусавицького, які значну увагу приділяли питанням розвивального навчання та зробили вагомий внесок щодо впровадження ідей розвивального навчання у школи України. Виокремлено основні показники успішності реалізації ідей розвивального навчання в початковій школі. Накреслено перспективи подальшого впровадження ідей розвивального навчання в школи України.

Ключові слова: розвивальне навчання, початкова школа, дослідження, діяльність, учень.

Annotation : The article analyzes using theoretical ideas of developing education practice in schools of Kharkiv. Reviewed the pedagogical ideas of prominent scientists – V. Repkin, A. Dusavitsky, that considerable attention be given to developing education and made a weighty contribution into idea the developing education in Ukrainian schools. Allocated to the main indicators of success of developing education in elementary school. The prospects of introducing the idea of developing education in the school of Ukraine.

Key words: developing education, elementary school, research, activity, pupil.

Постановка проблеми. В останні роки вчителі все частіше звертають увагу на ідеї розвивального навчання, з якими вони пов'язують можливість змін у школі. Якщо раніше головним питанням було поширення знань, загальна освіта дітей, то зараз з'явилася потреба розвитку здібностей, формування талантів у кожної дитини.

Аналіз сучасних досліджень. Дослідженням питань розвивального навчання займалися такі відомі педагоги, як Е. Александрова, О. Божко, О. Дусавицький, Г. Захарова, П. Жедек, О. Іванова, О. Кондратюк, С. Крамських, В. Репкін, І. Толмачова, З. Шилкунова та ін.

Метою статті полягає в аналізі особливостей використання теоретичних ідей розвивального навчання в Харкові в період, який вивчається.

Виклад основного матеріалу У другій половині 70-х - 90-ті рр. ХХ століття, харківськими науковцями посилюються дослідження, пов'язані з розвивальною функцією процесу навчання. Почався новий підхід до процесу навчання як цілісного явища: розкриваються закономірності цілісного процесу; змицнюється зв'язок із життям і громадсько-корисною працею; застосовується зв'язок навчального матеріалу з особистим досвідом і спостереженнями учнів, іграми; проведенням лабораторних і практичних робіт, практикумів; складаються задачі із виробничим змістом і виробничими ситуаціями; організуються трудове навчання і продуктивна праця учнів; громадсько-корисна робота; історичні екскурсії в науку; політехнічна підготовка учнів засобами різних предметів; встановлюються міжпредметні зв'язки у процесі викладання; формується науковий світогляд і певна система знань школярів. Усе це вимагало і сприяло в певній мірі розвитку

пізнавальної активності й творчої самостійності учня [1, с. 7].

У 1976-78 рр. В. Репкін опублікував серію теоретичних статей, присвячених поняттю «навчальна діяльність», опису її структури і умов її формування у молодшому шкільному віці, підходу до навчальної діяльності як психологічної проблеми [3, с. 87].

У цих статтях, як зазначає О. Дусавицький, В. Репкін показав, що навчальна діяльність проходить якісні етапи, кожен з яких характеризується певним типом навчальної задачі і певним типом колективно-розподіленої діяльності між учасниками навчального процесу. Тим самим конкретизувалося уявлення про зміст розвитку в процесі навчання, що дозволяє його зрозуміти як процес становлення школяра як суб'єкта навчальної діяльності. Розкривалася внутрішня логіка побудови змісту і вибір методів розвивального навчання, які визначалися об'єктивною логікою формування навчальної діяльності. В. Репкіним також вперше були вивчені і описані умови переходу до самостійних форм навчальної діяльності та механізми їх реалізації в підлітковому віці [3, с. 105].

З початку 80-х років ХХ століття на кафедрі загальної психології Харківського університету (керівник – проф. О. Дусавицький) було здійснено експериментальне дослідження розвитку особистості дитини від молодшого до старшого шкільного віку в умовах формування навчальної діяльності в початковій школі.

Багаторічні експериментальні дослідження показали, що в умовах реалізації системи розвивального навчання у молодшому віці формуються такі важливі новоутворення як стійкий інтерес до змісту знань, який поширюється на

навколишнє середовище і спонукає учня до самостійного пошуку нових джерел інформації. Закладаються основи теоретичного мислення, здібності до планування своїх дій, до аналізу суттєвих властивостей предмета, до рефлексії способів навчальної діяльності. Формуються здатність до діалогічної форми взаємодії, співчуття, поваги до іншої точки зору, адекватна самооцінка. Загальними психологічними новоутвореннями є бажання й вміння вчитися, становлення системи цінностей особистості, головними з яких є цінності пізнання і співробітництва. У системі розвивального навчання в учнів початкової школи формуються такі емоційні особливості, які є більш позитивними у порівнянні з емоційними особливостями учнів традиційного навчання.

Харківський центр також зробив свій внесок і у консолідацію зусиль науковців та вчителів, що займаються проблемами розвивального навчання, виступивши одним з ініціаторів та засновників Міжнародної асоціації «Розвивальне навчання» [2, с. 15].

Склалася сприятливі умови для проведення подальших психолого-педагогічних досліджень розвитку особистості в системі розвивального навчання на різних вікових етапах у нових школах-лабораторіях, що цілісно реалізують систему розвивального навчання. У Харкові провідна роль в організації цих досліджень належала факультету психології університету імені В.Н. Каразіна.

На цьому етапі були вирішені два найважливіші завдання. По-перше, здійснено експериментальне дослідження і побудована теорія педагогічної діяльності в системі розвивального освіти. Було показано, що реалізація системи визначається здатністю особистості педагога до самозміни і творчості. Розроблено метод підготовки педагогів з розвивального навчання, що вводить їх в процесі освоєння системи в ситуацію саморозвитку. По-друге, в загальному вигляді завершені дослідження розвитку особистості в підлітковому віці в системі розвивального навчання. Були підтверджені і конкретизовані основні положення, пов'язані з новою періодизацією вікового розвитку, отримані в генетико-моделюючому експерименті [4, с. 39].

Дослідниками (Е. Александрова, О. Божко, О. Дусавицький, Г. Захарова, П. Жедек, О. Іванова, О. Кондратюк, С. Крамських, В. Репкін, І. Толмачова, З. Шилкунова та ін.) у цей період (друга половина 70-х – 90-ті роки ХХ століття) було розроблено: принципи успішної організації розвивального навчання молодших школярів; вдосконалено типи уроків, які сприяли реалізації ідей розвивального навчання відповідно до навчальних дій; науково

обґрунтовано основні умови реалізації розвивального навчання; проведено дослідження рівня сформованості навчальної діяльності учнів у початковій школі; створено авторські центри, де проходили перепідготовку вчителі початкових класів, методисти, керівники систем освіти; здійснено експериментальні дослідження розвитку особистості дитини від молодшого до старшого шкільного віку в умовах формування навчальної діяльності в початковій школі; експериментально обґрунтовано теорію навчальної діяльності; здійснено впровадження системи розвивального навчання у практику масової школи; розроблено оригінальні способи перепідготовки вчителів і методистів, здатних використовувати систему розвивального навчання; створено незалежний науково-методичний центр «Розвивальне навчання», який став найавторитетнішим науково-методичним центром розвивального навчання; розроблено навчально-методичні матеріали, необхідні для реалізації системи розвивального навчання; засновано Міжнародну асоціацію «Розвивальне навчання»; організовано тісну і плідну співпрацю Харківського національного університету та інститутів психології і педагогіки АПН України; відкрито Науково-практичний центр психології і методики розвивального навчання та Українську Асоціацію «Розвивальне навчання».

Висновки і перспективна тематика подальших наукових пошуків. Система розвивального навчання є важливим досягненням вітчизняної психолого-педагогічної науки і практики та відіграє значну роль у реформуванні освіти України, як провідний генератор ідей і наукових розробок у галузі навчальної діяльності школяра, пошуку продуктивних шляхів формування у молодшого школяра свідомого ставлення до навчання. Але, на жаль, не всі школи та вчителі використовують педагогічно цінні ідеї видатних педагогів. До тематики подальших наукових пошуків у цьому напрямі можна віднести проблему організації розвивального навчання школярів у сучасних загальноосвітніх навчальних закладах м. Харкова і області.

Список використаних джерел:

1. Репкін В. В. На пути к системе развивающего обучения / В. В. Репкин // Вестник обучения. – 1997. – № 4. – С. 5–11.
2. Репкин В. Из истории исследования проблем развивающего обучения в Харькове / В. В. Репкин // Вестник обучения. – 1998. – № 4. – С. 12–19.
3. Дусавицький А. К. Развитие личности в учебной деятельности / А. К. Дусавицький. – М.: Дом педагогики, 1966. – 236 с.
4. Дусавицький А. К. В. В. Репкин (опыт биографического исследования) / А. К. Дусавицький // Вестник. – 2002. – № 10. – С. 37–43.

УДК 378.14

А. Г. Клочко

ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЕВО-КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ І ВИХОВАННЯ

Анотація. У статті розглянуто особливості мовленнєво-комунікативної культури і виховання. Розглянуто сутність і зміст мовної освіти. Визначено основну мету і зміст мовленнєво-комунікативної культури. Проаналізовано вплив мовленнєво-комунікативної культури на формування особистості.

Ключові слова: мовленнєво-комунікативна культура, мовна освіта, виховання, майбутній вихователь, дошкільники.

The article deals with the peculiarities of speech and communication culture and education. The essence and meaning of language education. Definitely the main purpose and content of speech and communication culture. The influence of speech and communication culture in identity formation.

Keywords: speech-communication culture, language education, future teacher, preschooler.

Постановка проблеми в загальному вигляді. На сучасному етапі розвитку суспільства мовленнєво-комунікативна культура майбутнього вихователя пов'язується з досконалим оволодінням українською мовою, опануванням лексичними, стильовими тонкощами, умінням послуговатися її багатством у професійній діяльності, в усіх сферах життя і діяльності суспільства. Сьогодні ринок праці висуває нові вимоги до вихователя,

вбачаючи в ньому не лише фахівця, а й людину, яка усвідомила, що висока професійна мовленнєва культура є запорукою успіху і конкурентоспроможності [8]. Володіння навичками спілкування, уміння налагоджувати контакт, толерантність, доброзичливість, працездатність є невід'ємною часткою цілої низки факторів, наявність яких впливає на успішне вирішення педагогічних завдань. Це передбачає не лише професійно-мовленнєве навчання, а й